

3. VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ CÍLE I

„Ani nejlepší metoda by učiteli valně neposloužila, kdyby neměl úplně jasno o cíli práce. Chaos v hlavě učitelově by byl nejbezpečnější zárukou nezdaru.“

(Vrána, 1936, s. 13)

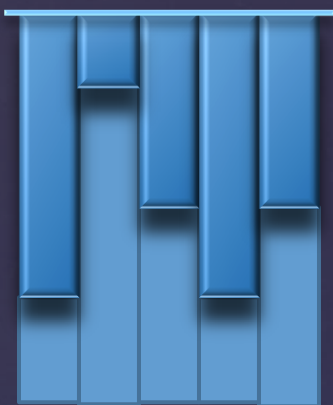
{

„Až 60 procent dětí, které dnes navštěvují základní školy, bude pracovat v oborech, které dnes ještě neexistují.“ (Eduard Palíšek, ředitel skupiny Siemens v ČR)

Říčan, J. (2017). *Didaktické strategie v heterogenních skupinách* [on-line].
Studijní opora pro pozici koordinátor inkluze v rámci projektu OP
VVV „Škola pro všechny: Inkluze jako cesta k efektivnímu vzdělávání
všech žáků“, reg. č. CZ.02.3.61/0.0/0.0/15_007/0000210 – kap. č. 2.

Říčan, J., Chytrý, V., Jindráček, V., Kroufek, R., Janovec, J., & Schreil, Z.
(2019). *Metodické provázení oborovými didaktikami*. Ústí nad Labem: PF
UJEP. ISBN 978-80-7561-190-1, s. 34-35.

**Cílem pedagogického působení
toto ROZHODNĚ není:**

... nýbrž

Rozumové ...

Zprostředkující přístup

Zaměření si na „normu“ (obvykle s kritériem
budoucnosti – průměrný dospělý)

Sociální ...

Intrapersonální

A to po stránce ...

Komunikativní ...

Estetické ...

Prosociální

Emoční ...

Vstřícný přístup

Zaměření na žáka „teď a tady“

T. G. Masaryk říká, metoda musí být **věcná rozumová**, cíl je **fantazie**. Upřesněme – pouze cíl si může dovolit být fantazie, ale i pro tu platí imperativ, Goethův – **přesná fantazie**. Fantazie musí být přesná.

⌘ (kognitivní) cíle by měl žák ZNÁT a dobře chápat (ztotožnění se) - žák se učí tím lépe, čím více se opírá o sebeřízení (Berlinerovy výzkumy)

„Sledování vlastního procesu učení je obecně vnímáno jako klíčová podmínka pro autoregulované učení. Platí, že pokud máme informace o formě testu (zkoušky), přizpůsobíme tomu svou strategii učení, vyčleníme si čas na učení, nebo zpracujeme zpětnou vazbu efektivněji, než když tyto informace o podobě testu (zkoušky) nemáme.“ (Dutke et al., 2010, p. 195).

Taxonomie (dělení výchovně vzdělávacích cílů)

Bloomova taxonomie kognitivních cílů

= ovlivňování poznávacích procesů

Nižší úroveň myšlení

1. Zapamatování

2. Porozumění

Vyšší úroveň myšlení

3. Aplikace

4. Analýza

4. Analýza (společně se syntézou)

5. Syntéza

5. Zhodnocení

6. Zhodnocení

6. Tvoření (kreativita)

Hierarchický vztah
potvrzen na úrovni 1 - 3

Hierarchický vztah není
potvrzen na úrovni 4-6

... a když si na konci roku sednete, tak byste si měli říci, že aktivity byly

2:1

ve prospěch vyšších myšlenkových operací

*„Věci, které je třeba naučit, aby byly vykonávány, se učíme tak, že je vykonáváme“
(Šarníková, 2022, p. 49).*

Šarníková, G. (2022). *Dějiny filozofie výchovy*. Grada.

Kratwohlova taxonomie afektivních cílů

= ovlivňování postojů a hodnotové orientace

- ⌘ „Komenský se ptá: Je možné učit tak, aby nebyla jednostranně zatěžovaná pouze kognitivní složka (aby se hlava nerozpukla)? Aby jedinec látku skutečně chápal a jen nezrcadlil. Aby učení bylo bez odporosti násilí? Aby žák byl aktivní (neměl zadek olověný)?“ (Hábl, 2021, p. 98-99)
- ⌘ Cíle se výslovně nesdělují, ale vyplývají z povahy aktivit
- ⌘ Cílem je internalizace žádaných vzorců

I. Nevýslovná rovina - učitel je vzorem

- *Reakce rodiče: „Vy uchte, ale nepleťte se mi do výchovy ...“*
- *„Každý pedagog - ať je jeho aprobace jakákoliv - je zároveň vychovatelem morálky či charakteru. Když jde běžný učitel učit svůj předmět - nenechává svůj charakter doma, ale vše co ve škole dělá a říká, souvisí s tím, kdo je a co považuje za morálně hodnotné.“ (Hábl, 2021, p. 19)*

Hábl, J. (2021). *Na charakteru záleží*. Pavel Mervart.

Pedagogický pesimismus x optimismus x realizmus

- ontologicky dobří x špatní; morálně dobří x špatní

Cesty výchovy:

1. Zkrocením (Hobbes, Machiavelli)

- „člověk je skrz na skrz špatný. Není ani ontologicky ani morálně dobrý.” (Hábl, 2021, p. 35)

2. Naučí se sám (Rousseau)

- „První hnutí přírody jsou vždy správná, není zvrácenosti původní v srdci lidském, není v něm jediné neřesti.” (Hábl, 2021, p. 36)

3. Návykem, automatizací skrz opakování (ani dobrý, ani zlý; Aristoteles)

4. Pravým poznáním, člověk je neznalý (Platon, Kant)

5. Pokáním (dobrý i zlý zároveň; Komenský)

„... člověk je špatný i dobrý zároveň. Dobrý ontologicky, problematický morálně” (Hábl, 2021, p. 37-38)

⌘ https://www.youtube.com/watch?v=XYFeeUauO1s&t=3689s&ab_channel=Fr%C3%BDdlantsk%C3%A9hovory

⌘ „Jan Hábl Frýdlanské hovory“ – první odkaz

II. Výslovná rovina – aktivity na záměrné ovlivnění hodnotového žebříčku

Daveho taxonomie psychomotorických cílů

= ovlivňování pohybových kompetencí a dovedností (operací s vědomostmi)

➤ plavání, šplh, rýsování, ...

Základních pět vlastností výchovně vzdělávacích cílů

Přiměřenost
(věku, možnostem)

Konkrétnost
(užití tzv. aktivních sloves)

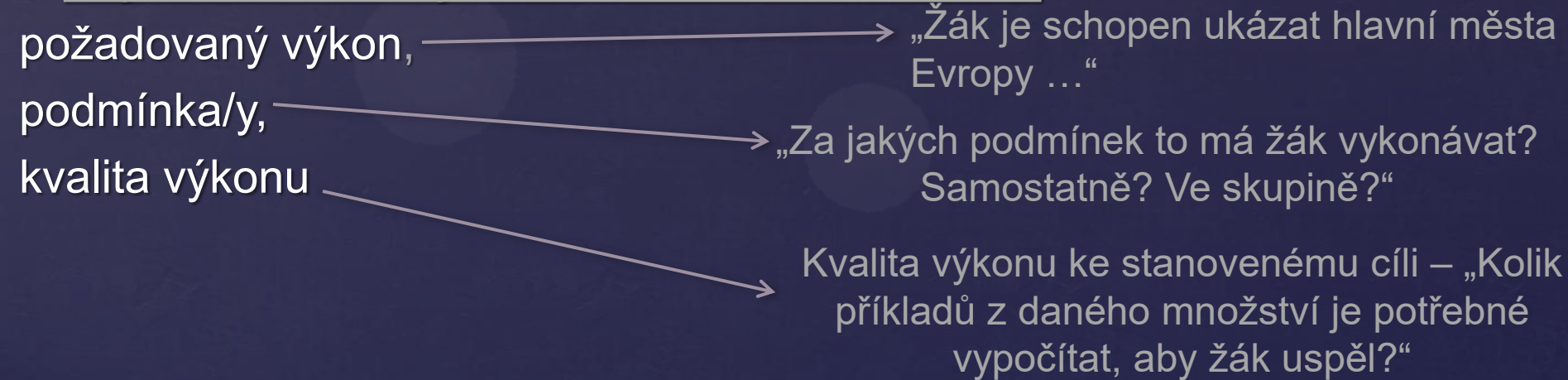
Konzistentnost
(vztah krátkodobých a dlouhodobých cílů)

Komplexnost
(K+A+P cíle)

Kontrolovatelnost
(viz další slide)

Základní chyby učitelů při stanovování cílů

⌘ Nejsou stanoveny kritéria kontrolovatelnosti:

⌘ Učitel nemusí mít cíl na jednu vyučovací hodinu!!!

- ⌘ Cílem vyučovací hodiny je probrat základní matematické operace na logaritmickém pravítku (násobení, dělení, umocňování a odmocňování)

Řešení:

- ⌘ Žák se má naučit provádět matematické operace na logaritmickém pravítku tak, aby byl schopen s jeho pomocí samostatně vyřešit nejméně 10 z 12 předložených úloh na násobení, dělení, umocňování a odmocňování, a to s přesností na dvě desetinná místa.

Norma „na
jedničku“

Požadovaný výkon:
matematické operace
(násobení, ...)

Podmínka výkonu

Efektivní cíle jsou takové, které
vyjadřují shodu skutečného stavu s
plánovaným

OTÁZKY A ÚKOLY NA PŘÍŠTÍ SEMINÁŘ:

4a. Výchovně vzdělávací cíle II

Otázky a úkoly: Polovinu 4. semináře se budeme věnovat následujícím úkolům, které si připravte:

- a) Připravte si 2 aktivity (popis; tak, jak byste je realizovali ve třídě s žáky), z nichž 1 bude na nižší a 1 na vyšší kognitivní operace.
- b) V souvislosti s přednáškou „1 a 2 - Kurikulum“ vyberte očekávaný výstup definovaný v RVP a operacionalizujte ho do podoby výchovně-vzdělávacího cíle tak, že stejný (jeden a ten samý) očekávaný výstup RVP:
 - i) Operacionalizujete na cíl na nižší kognitivní operace
 - ii) Operacionalizujete na cíl na vyšší kognitivní operace

4b. Didaktické prostředky

Bez dalších doplňujících informací a úkolů.

4a. VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ CÍLE II

4b. DIDAKTICKÉ PROSTŘEDKY

= vše, co napomáhá splnění výchovně vzdělávacích cílů

„Vidět znamená zapomenout, vidět a slyšet znamená znát, vidět, slyšet a dělat znamená umět.“

Čínské přísloví

„Nutnost předvádění tolika smyslům, kolika jen je možné.“

J. A. Komenský

Stadia kognitivního vývoje J. Piageta

Vývojové stádium	Věk	Typické znaky
Senzomotorické	0 až 2 roky	Poznávání je závislé na motorické aktivitě a na smyslovém vnímání (manipulace s objekty, experimentování). Dítě začíná odlišovat sebe sama od okolních objektů. Buduje se u něj pojem stálosti objektu, což svědčí o tom, že již začíná disponovat mentálními reprezentacemi (nepřítomných) objektů.
Předoperační	2 až 7-8 let	Intenzivní experimentování s objekty doprovázené rozvojem řeči, mentálních reprezentací a jednodušších forem myšlení. Dětské myšlení je zatím egocentrické (nedokáže nahlédnout na problém z perspektivy druhého člověka) a ulpívá na zjevné podobě objektu.
Konkrétních operací	7-8 až 11-12 let	Nárůst schopnosti manipulovat (operovat) s mentálními reprezentacemi konkrétních objektů. Dítě začíná respektovat zákony logiky, dokáže brát v úvahu více než jednu charakteristiku objektu.
Formálních operací	11-12 a více let	Poznávací procesy se dále uvolňují z vázanosti na konkrétní realitu, rozvíjejí se abstraktní, formálně logické operace. Dítě začíná uvažovat hypoteticky (jestliže-pak), zvažuje různé možnosti řešení problémů, dokáže se vyrovnat se situacemi, které jsou pro ně nové.

Student psychologie je na zkoušce a profesor se ho ptá: "Můžete mi vysvětlit Piagetovu teorii kognitivního vývoje?"

Student odpovídá: "No, podle Piageta děti procházejí čtyřmi stadii vývoje."

Profesor přikyvuje: "Pokračujte ..."

Student pokračuje: "První je senzomotorické stádium, kdy děti poznávají svět přes pohyb a smysly. Druhé je předoperační stádium, kdy začnou používat symboly a jazyk, ale ještě nemají operace, to znamená logické myšlení. Třetí je konkrétní operační stádium, kdy děti začnou logicky uvažovat o konkrétních objektech a událostech. A nakonec, čtvrté je formální operační stádium, kdy už jsou schopny abstraktního a hypotetického myšlení."

Profesor se usměje a říká: "Výborně, a jak to souvisí s vaším životem?"

Student se zamyslí a odpovídá: "No, většinou jsem stále v tom předoperačním stádiu. Když vidím otázky na zkoušce, všechno se mi zdá jako iluze!,,

Psychologie student se ptá svého profesora: "Jak by Jean Piaget klasifikoval dospělé, kteří stále věří v Santa Clause?"

Profesor se zamyslí a odpoví: "Nu, Piaget by možná řekl, že jsou ve stadiu trvalého předoperačního myšlení, kde mají problém rozlišit mezi fantazií a realitou."

Student se zasměje a říká: "Takže vlastně věří v koncept stálého dobrodince bez nutnosti logické konzistence?"

Profesor odpovídá s úsměvem: "Přesně tak. A pokud se Santa skutečně objeví, možná budeme muset Piagetovu teorii trochu revidovat."

Zásady pro práci s materiálními didaktickými prostředky

- ⌘ Aktualizovaný přehled, funkční zapojení, bezpečnost ...
- ⌘ Zapojení žáků (i při učitelově experimentu např. jako asistenti)
- ⌘ *Jak vaši učitelé na základní a střední škole pracovali s materiálními didaktickými prostředky?*

Učebnice

- & Knihy vytvořené za účelem školní praxe
- & Marcus Fabius Quintilianus *Základy rétoriky*
- & Rozvoj v 15. století
- & J.A. Komenský – *Brána jazyků otevřená* (1631), *Orbis pictus* (1658)
- & Od pol. 70.l. 20.st. empirické výzkumy, teorie učebnic (již před WW II Příhoda, Langer)

Změna v konstrukci v důsledku změny úlohy učitele a žáka

~~(u) Aktivní přenašeč
a (ž) pasivní recipient~~

(u) Organizátor +
facilitátor a (ž)
aktivní konstruktér
poznání

Učebnice

- práce s ikonickým materiálem
- úkoly vyšší kognitivní povahy
- vybízení ke kooperaci

Učebnice

- ⌘ Výzkumy v zahraničí větší tradici než u nás
- ⌘ Do r. 1989 ideologicky podmíněno
 - ⌘ *pro představu ...*
- ⌘ *Dle výzkumů (Čaněk): i po r. 1989 se nachází v učebnicích mnoho problematických faktů, které v žácích vyvolávají negativní postoje*
- ⌘ *„obtížnost (čitivost, složitost) determinuje percepci a chápání obsahu textu“ (Průcha, 1998)*
 - *mnoho učebnic nerespektuje mentální schopnosti žáků (shoda v obtížnosti s uč. pro 2. a 3. stupeň)*
 - *(Čaněk 1991-1993): „učebnice dějepisu nacionalisticky ovlivňují myšlení žáků“*
 - *(Blažek, 1998 a Válková 1999): „osnovy a učebnice někdy nejsou na didaktické či věcné úrovni“*

- ⌘ Požadavek rozdílnosti učebnic (1.,2.,3. stupeň)
- ⌘ Standarty pouze pro závěr vzdělávacího cyklu
 - volnost při tvorbě (různá strukturace; více nakladatelství - nepřehlednost) - problém při změně bydliště dítěte
- ⌘ Schvalovací doložka MŠMT (částečné zpřísnění; 2-6 let)
 - recenzenti: odborník z oboru a zkušený pedagog (často absentuje)

Současné trendy při tvorbě učebnic

1. zvýšení motivace
2. snížení množství učiva
3. zvýšení srozumitelnosti (odborné termíny)
4. více názorného materiálu (+ 50%)
5. otázky a úlohy (náměty na činnosti – ne jen „frontál“)

Vybavenost učebnice (Průcha)

⌘ pro představu ...

- ⌘ 36 strukturních komponentů
(některé dnes již samozřejmostí)

Aparát prezentace učiva

- verbální komponenty (9)
- obrazové komponenty (5)

Aparát řídicí učení

- verbální komponenty (14)
- obrazové komponenty (4)

Aparát orientační

- verbální komponenty (4)

Aparát prezentace učiva		Aparát řídicí učení	
Verbální komponenty	Obrazové komponenty	Verbální komponenty	Obrazové komponenty

Výkladový text prostý	✓	Umělecká ilustrace	✓	Simulace detailů	✓	Grafické symboly označující úkoly, cvičení, aj.	✓
Výklad text zřetělovaný	✓	Nauková ilustrace	✓	Odlišení úrovně učiva	✓	Užití zv. barvy pro učení č. textu	✓
Shrnutí uč. k tématu	✓	Fotografie	✓	Označky a úkoly	✓	Užití zv. plátna	✓
Doplňující texty	✓	Mapy, plány, grafy, aj.	✓	Úkoly komplexnější povahy	✓	Využití obálky pro schémata, tabulky	✓
Poznámky a výsledky	✓	Obrazová prezentace barevná	✓	Naměty pro mimoškolní činnost	✓		
Podtexty k vyobrazením	✓			Testy a jiné ap. k sebehodnocení pro žáky	⊗		
Slovníky pojmů, aj.	✓			výsledky úkolů a cvičení	⊗		
				Odkazy na jiné zdroje informací	✓		

Učebnice	Syntaktická obtížnost	Sémantická obtížnost	Celková obtížnost textu	Celková vybavenost (%)
HROCH, M. et al. Dějepis III. díl.	10,12	12,84	22,96	92
KOSTLAN, A. et al. Novověk.	16,50	11,87	28,37	58
PETRANOVA, Lýdia. Lidé v dějinách.	13,23	15,69	28,92	58
CECHURA, J. et al. Dějepis pro 7. r. ZŠ.	12,37	13,38	25,75	63
VALKOVA, V. et al. Dějepis pro 7. r. ZŠ.	9,85	15,00	24,85	79

Analýza učebnice

Syntaktická obtížnost

POČET SLOV

POČET SLOV

POČET VĚT

POČET SLOVES

$$T_s = U \times V \times 0,1$$

Průměrná délka věty (<u>V</u>)	Průměrná délka větných úseků (<u>U</u>)	Syntaktická obtížnost (T_s)	Sémantická obtížnost jednotlivých vzorků	Sémantická obtížnost (T_p)	Koeficient hustoty odborné informace	<u>Celková</u> <u>obtížnost</u> <u>textu</u> (<u>T</u>)
13,68	7,4	10,12	$T_{p1} = 17,75$; $T_{p2} = 14,24$; $T_{p3} = 17,52$; $T_{p4} = 10,66$; $T_{p5} = 11,06$; $T_{p6} = 12,32$; $T_{p7} = 10,88$; $T_{p8} = 14,36$; $T_{p9} = 10,78$; $T_{p10} = 9,62$; $T_{p11} = 11,18$; $T_{p12} = 12,39$; $T_{p13} = 14,11$	12,84	$i = 7,13\%$ $h = 22,8\%$	<u>22,96</u>

Třída	
Očekávané výstupy dle RVP	
Operacionalizace očekávaných výstupů na cíle: a) Na nižší kognitivní operace b) Na vyšší kognitivní operace	a) b)
Materiálně didaktické prostředky	
Mezipředmětové vztahy	
Průřezové/á téma/ta	
Klíčové/á kompetence	
Typ učebny	
Potřebné znalosti, vědomosti a pojmy vztahující se k tématu	
Pojmy nově utvářené	

V rámci možnosti plnění zk prostřednictvím vyhotovení modelové přípravy ...

OTÁZKY A ÚKOLY NA PŘÍŠTÍ SEMINÁŘ (5. Organizační formy a vyučovací metody):

- a) Přečtěte si rozšiřující informace k tématu organizační formy a vyučovací metody.
- b) Shlédněte rovněž dvě zaslané audiovizuální prezentace. Během 5. semináře budeme diskutovat organizační formy a vyučovací metody. Napište si poznámky k obsahům audiovizuálních prezentací (co nebylo zřejmé; je zapotřebí dovysvětlit; co si přejí diskutovat; k čemu se chci vyjádřit; apod.)
- c) Hlavní úkoly a otázky:
 - c1) Pokuste se vytvořit aktivitu v duchu kooperativního vyučování (ilustrativně, stačí na papír – teoreticky, jak bych to udělal/a).
 - c2) Zamyslete se nad klady a zápory aktivizujících vyučovacích metod. Pokuste se rozpomenout na své bývalé učitele v souvislosti s tím, jak oni využívali transmisivní a aktivizující metody.
 - c3) Doplňte si informace k následujícím vyučovacím metodám:
Hobo metoda, Pětílístek, Y-graf, Strom příčin a následků, Čtení s předvídáním, Řízené čtení, Didaktická hra, Situační metoda, Inscenační metoda, Dramatizace, Diskuze, Heuristická metoda, Problémová metoda, Brainstorming, Snowbolling, Buzz groups.